

CUMARTESİ ANNELERİ'NİN TÜRKİYE'DE EN UZUN SÜREN SİVİL İTAATSİZLİK EYLEMİ

BAROLARIN CUMARTESİ
ANNELERİ/İNSANLARI
RAPORU

HAZIRLAYANLAR

ADANA BAROSU
ADIYAMAN BAROSU
AĞRI BAROSU
BATMAN BAROSU
BİNGÖL BAROSU
BİTLİS BAROSU
DİYARBAKIR BAROSU
HAKKARİ BAROSU
İZMİR BAROSU
KARS BAROSU
MARDİN BAROSU
MUŞ BAROSU
SİİRT BAROSU
ŞANLIURFA BAROSU
ŞIRNAK BAROSU
VAN BAROSU
TUNCELİ BAROSU

GİRİŞ.....	4
TÜRKİYE’DE ZORLA KAYBETMELER.....	7
Türkiye’de Zorla Kaybetme Davalarının Durumu.....	8
OTURUM ETKİNLİĞİNE İLİŞKİN SÜREÇ.....	8
YARGILAMA SÜRECİ.....	10
İstanbul 21. Asliye Ceza Mahkemesindeki Yargılama.....	10
İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığınca Yürütülmekte Olan Soruşturma Süreçleri.....	11
Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Süreci ve İhlal Kararının Niteliği	11
Beyoğlu Kaymakamlığı Tarafından Alınan Yasaklama Kararları	13
956. HAFTA ETKİNLİĞİNE İLİŞKİN SÜREÇ.....	14
HAK İHLALLERİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALAR.....	21
Barışçıl Toplantı ve Gösteri Hakkının İhlaline İlişkin Açıklamalar	21
Yargılanma Tehdidi Kapsamında Toplantı ve Gösteri Hakkına İlişkin Açıklamalar.....	22
İşkence İnsanlık Dışı Kötü Muamele Yasağının İhlaline İlişkin Açıklamalar	23
Seyahat Özgürlüğünün İhlaline İlişkin Açıklamalar.....	23
Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkının İhlal Edilmesine İlişkin Açıklamalar.....	24
Cumartesi Anneleri/İnsanlarının Gözaltına Alınması.....	24
Durdurma ve Barikatlarla Çevreleme Şeklinde Alınan Tedbirler	25
SONUÇ ve ÖNERİLER	26

Bu rapor; Beyoğlu Kaymakamlığının yasaklama kararına yönelik Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu iki ayrı ihlal kararı üzerine 16 ilin Baro Başkanı ve Yöneticilerinin 1136 sayılı Avukatlık Kanunu 76 ve 95. maddelerine istinaden hukukun üstünlüğü ile insan haklarını koruma ve savunma yükümlülüğü kapsamında Cumartesi Anneleri/İnsanlarının temel haklarına yönelik ihlallerin gözlenmesi ve barışçıl protesto hakkına destek sunulması ve etkinliğe katılım sağlanması amacıyla 22 Temmuz 2023 tarihinde İstanbul ili Beyoğlu ilçesi Galatasaray Meydanı’na gidişlerin kolluk görevlilerince Cumartesi İnsanları ile ablukaya alınması ve devamında yaşanan hukuksuz uygulamaları konu almaktadır.

GİRİŞ

Cumartesi Anneleri hareketi, siyasal ve toplumsal yaşamımıza 1990’lı yıllarda girmiştir. 2000’li yıllarda da eylemlerdeki ısrarlarını sürdürerek Türkiye’nin toplumsal muhalefet tarihinde ve insan hakları mücadelesinde önemli bir konum elde etmiş ve 1990’lı yılların başında sıklıkla yaşanan kaybolma olgusu, insan hakları savunucularının öncelikli mücadelesi haline gelmiştir.

Cumartesi Anneleri/İnsanları, 27 Mayıs 1995’ten bu yana her cumartesi günü Galatasaray Meydanı’nda oturma eylemleri düzenleyerek ülkenin yakın tarihinde gözaltında kaybettirilen ve faili meçhul siyasi cinayetlere kurban giden yakınlarının bulunmasını ve faillerini yargılanmasını isteyenlerden oluşan bir topluluktur.

Her hafta cumartesi günü saat 12.00’da İstiklal Caddesi’nde bulunan Galatasaray Meydanı’nda başlayıp yarım saat süren oturma eylemlerinde, sessiz oturma süresi bittikten sonra bir kayıbın hikayesi okunur ve ardından gerçekleştirilen basın açıklamasıyla eylemler sonlandırılmaktadır.

Cumartesi Anneleri/İnsanları’nın başlıca talepleri, kayıpların devlet arşivlerinde kayıtlı akıbetlerinin açıklanması, faillerin yargılanması, Türk Ceza Kanunu’nda zorla kaybetme suçunun

insanlığa karşı suç kapsamında zaman aşımına uğramayacak şekilde düzenlenmesi ve Türkiye’nin “Birleşmiş Milletler Gözaltında Kayıplar Sözleşmesi”ni imzalamasıdır.

13 Mart 1999 tarihinde, kolluk güçlerinin eylemlere müdahalesi sürekli hale gelince, Cumartesi Anneleri eylemlere ara vermeye karar verirler. Eylemler, 1999 senesinden 2009 senesine kadar yapılamamıştır. 31 Ocak 2009 tarihinde, eylemler tekrar başlamıştır.

05 Şubat 2011 tarihinde dönemin Başbakanı Recep Tayip ERDOĞAN tarafından yapılan davet ile Cumartesi Anneleriyle Dolmabahçe Sarayı’nda bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Cumartesi Anneleri içinde yer alan zorla kaybettirilen Cemil Kırbayır’ın annesi 103 yaşındaki Berfo Kırbayır’ın da yer aldığı görüşmede, **kayıpların bulunacağı, sorumluların yargı önüne çıkarılacağı** belirtilmiştir. TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonunun 9 Şubat 2011 tarihli toplantısında **“Gözaltındayken kayboldukları iddia edilen kişilerin akıbetinin araştırılması”** amacıyla bir alt komisyon kurulması kararı alınmıştır.

Komisyon tarafından yapılan araştırma neticesinde hazırlanan rapor TBMM Genel kuruluna sunulmuştur. Rapor kapsamında, “Diğer bir deyişle burada sistemli hak ihlallerini tayin eden unsurlar, işkence eylemlerinin tekrarına gösterilen resmi hoşgörüdür. Eylemlerin tekrarından kasıt, genel bir durumun ifadesi olan çok sayıda işkence ve kötü muamele eyleminin bulunmasıdır. Resmi hoşgörü ile kastedilen ise, eylemlerin açıkça yasa dışı olmasına rağmen dönemin idarecilerince hoşgörüyle karşılanması ve eylemi yapanlar hakkında etkin bir soruşturma mekanizmasının işletilmemesidir. Öyle ki, doğrudan bu eylemleri yapanların amirleri, durumun farkında olmakla birlikte, sorumluları cezalandırmak veya eylemlerin tekrarını önlemek için hiçbir girişimde bulunmamışlardır.

12 Eylül 1980 darbesi ertesinde ve doksanların ortasına kadar ülkemizde faili meçhul cinayetler, yargısız infazlar ile işkence ve kötü muamelenin olduğu ile ilgili kamuoyundaki kuşku ve kanaatler azımsanamayacak kadar çoktur.

Türkiye’nin demokratikleşmesi ve devletin şeffaflaşmasında kat edilen mesafeye mukabil Komisyonca olayın inceleme sürecinde; dönemin askeri personelinin belirlenmesine ve

dinlenilmesine yönelik yazılı ve sözlü isteklere Milli Savunma Bakanlığınca, raporun yazım aşamasına kadar henüz cevap verilmemiş olması, işkence ve yaşam hakkı ihlaline neden olan dönemin personeline yönelik hoşgörü olduğuna ilişkin endişemizi güçlendirmektedir.” hususu belirtilmiştir.

700. hafta etkinliğiyle başlayan süreçte, dönemin İçişleri Bakanı Süleyman SOYLU’nun kriminalize edici ve hedef gösterici söylemiyle birlikte, fiilen ve alınan yasaklama kararlarıyla Cumartesi Anneleri/İnsanları’nın barışçıl protesto hakları engellenmekte ve gözaltı işlemleri ile sistematik bir şekilde yargı tehdidine maruz bırakılmaktadırlar.

Soylu’dan Cumartesi Anneleri açıklaması: Anneliğin teröre kılıf yapılmasına göz mü yumsaydık?

HABER MERKEZİ © 27/08/2018

Diyarbakır Barosu Başkanı Nahit Eren, İzmir Barosu Başkanı Sefa YILMAZ, Başkan Yardımcısı Zöhre DALKIRAN ve Yönetim Kurulu üyesi Aylin Aras ÖZTÜRK, Batman Barosu Başkanı Erkan ŞENSES, Şanlıurfa Barosu Başkanı Abdullah ÖNCEL, Şırnak Barosu Başkanı Rojhat DİLSİZ, Van Barosu Başkanı Sinan ÖZARAZ, Adana Barosu Başkanı Semih GÖKAYAZ, Adıyaman Barosu Başkanı Bilal DOĞAN, Ağrı Barosu Başkanı Serdar GÜNAKIN, Tunceli Barosu Başkanı Fatma KALSEN, Muş Barosu Başkanı Kadir KARAÇELİK, Mardin Barosu Başkanı İsmail ELİK, Hakkari Barosu Başkanı Ergün CANAN, Ankara Barosu Başkan Yardımcısı Seval YILDIRIM, Ankara Barosu Yönetim

Kurulu üyesi Elçin Özge ŞİMŞEK ÇAĞLAYAN, Siirt Barosu Başkan Yardımcısı Serhat SİZER, İstanbul Barosu Başkan Yardımcısı Ali GÜRBÜZ, İstanbul Barosu Yönetim Kurulu üyeleri Sinan NAİPOĞLU ve Elif ÇALIŞKAN oluşan heyet ; Avukatlık Kanunu’nun 76 ve 95. maddelerine istinaden insan haklarını koruma ve savunma yükümlülüğü kapsamında, Cumartesi Anneleri/İnsanları’nın temel hakları ihlal edilmesinin gözlenmesi, barışçıl protesto hakkına destek sunulması ve etkinliğe katılım sağlanması amacıyla 22 Temmuz 2023 tarihinde İstanbul ili Beyoğlu ilçesi Galatasaray Meydanı’na gitmek isterlerken, kolluk görevlilerince ablukaya alınıp engel olunmuştur.

TÜRKİYE’DE ZORLA KAYBETMELER

1984 yılında başlayan ve 1990’ların başında şiddetini artıran silahlı çatışmalar ile işkence, yargısız infaz ve ölçsüz ölümcül güç kullanımı neticesinde; yaşam hakkı ve işkence, insanlık dışı ve kötü muamele yasağı başta olmak üzere ağır insan hakları ihlalleri yaşanmıştır. Zorla kaybetmeler, 1990’larda silahlı çatışma bağlamında sivil Kürt nüfusa karşı işlenen insan hakları ihlallerinin tipik bir örneği haline gelmiştir.

Zorla kaybetmelere ilişkin soruşturmaların önemli bir kısmının sürüncemede bırakıldığı, genel olarak 1990’lı yıllarda devlet görevlileri tarafından işlenen ağır insan hakları ihlallerine konu suçlara dair soruşturmaların büyük bir kısmı ya zamanaşımı hükümlerinden dolayı yasal engelle karşılanmış ya da böyle bir risk altındadır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 18 Aralık 1992 tarihli toplantısında kabul ve ilan ettiği “Zorla Kayıp Edilmeye Karşı Herkesin Korunmasına Dair Bildiri” ile cebren kaybedilmelere ilişkin genel ilkeler belirtilmiştir. 1. madde ile zorlanmış ortadan kaybolmanın insanlığa karşı bir suç olduğu; 2. madde ile hiçbir devletin zorla kaybedilmeyi uygulamayacağı, izin veremeyeceği veya hoş göremeyeceği; 3. madde ile her devletin kendi egemenliği altındaki topraklarda zorla kaybettirmeyi önleyecek ve ortadan kaldıracak etkin, yasal, idari, adli ve diğer tedbirleri alacağı; 4. madde ile zorla kaybettirme olayının faillerinin cezalandırılması gerektiği belirtilmiştir.

Zorla kaybetme hususunda taraf devletlerin AİHM kararlarına uyması, cezasızlıkla etkin bir şekilde mücadele etmesi gerekir.

Zorla kaybetme olaylarında AİHM’nin temel bulguları, sözleşmenin 2. maddesi kapsamında kaybetme olaylarının etkin bir şekilde soruşturulmaması olarak gösterilmiştir. Bu bağlamda, AİHM, kaybetmelere dair soruşturmaların yürütülmesinde isteksizlik ya da tanıkların ifadelerini almakta önemli gecikmeler; somut kanıt bulmak için suç mahallini incelememe; otopsi raporlarında detaylı bilgilerin olmaması, şikayet sahiplerinin beyanına başvurmada önemli gecikmeler ya da isteksizlik; gerekli delilleri toplamadan takipsizlik veya yetkisizlik kararı verme; daimi arama kararı ve sonrasında hiçbir bilgi elde edilmediğini belirten yazışmaların yapılması vb. etkisiz bir şekilde soruşturmaların yürütüldüğü gözlemlenmiştir.

AİHM, birçok zorla kaybetme davasında, ceza hukuku korumasının etkinliğini zedeleyen kusurların, güvenlik güçleri mensuplarının eylemlerinden dolayı hesap vermemelerinin önünü açtığını tespit ederek, bu durumun Sözleşme ile güvence altına alınan temel haklar ve özgürlüklere aykırılık teşkil ettiğini belirtmiştir. Soruşturmaların faillerin belirlenmesini ve cezalandırılmasını sağlayacak nitelikte olmadığı sonucuna varan AİHM, bu yüzden birçok kez 2. maddenin usul yönünden ihlal edildiğine karar vermiştir. AİHM’nin, iddiaların ciddiyetine rağmen, savcıların güvenlik güçlerinin yasadışı eylemlere karıştığını iddia eden kayıp yakınlarının şikayetlerini takip etmediği ve soruşturmaları etkin bir şekilde yürütmek için adımlar atmadığını belirtmiştir.

Türkiye’de yargının genel ve sistemik sorunları olarak kalmaya devam ettiğini, mağdurların ve toplumun hakikati bilmesini imkansız kıldığını açıkça ortaya koymaktadır.

Türkiye’de ne yazık ki ne yargı ne de yürütme organları, hakikatin ortaya çıkarılması ve ikrarı, geçmişte yaşanan ağır insan hakları ihlallerinin hangi şartlarda gerçekleştiğinin aydınlatılması, sivillere karşı gerçekleştirilen bu ağır insan hakları ihlallerinde devlet görevlilerinin sorumluluğunun kabulü konularında somut bir gelişme yaşanmamıştır.

Türkiye’de Zorla Kaybetme Davalarının Durumu

Türkiye’de özellikle insan haklarına saygının sağlanmasındaki zorluklardan biri olan **cezasızlık**, kronik ve güncel sorun olmaya devam etmektedir. Türkiye’nin yakın tarihi, ağır insan hakları ihlallerinin cezasız kalması, ihlaller için hesap verebilirliğin sağlanamaması ve geçmişle yüzleşememesi ile bilinmektedir.

AİHM’nin zorla kaybetmelerle ilgili kararlarındaki bulguları ve 2002 yılına kadar olağanüstü hal altında uygulanan yasal hükümleri inceleyerek, soruşturma makamları ve genel olarak yargının o dönem bağımsız ve tarafsız olamayacağı sonucunu çıkarmak mümkündür. Devlet görevlilerinin terörle mücadele pratikleri söz konusu olduğunda, bölge şartları, ulusal güvenliğe karşı tehdit olarak kabul edilen her türlü muhalife yönelik baskıcı ve tehditkardır. Yargı makamlarının devlet görevlileri tarafından işlenen ağır insan hakları ihlallerini soruşturmadaki ihmalkarlık ve özensizliğinin, bu baskıcı olağanüstü hal rejiminden kaynaklandığı görülmektedir.

Türkiye’deki yargı pratiğinde, 90’lı yıllarda güvenlik güçlerince gerçekleştirilen zorla kaybetmelere dair davalarda 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu’nun 448. ve 450. maddeleri kapsamında düzenlenen öldürme suçu davaların konusunu oluşturmaktadır. Zorla kaybetmeler, aralarındaki bağlantı, sistematik ve/veya yaygın nitelikleri ve devlet görevlilerinin dahli gibi konular göz ardı edilerek, münferit ve bağımsız öldürme suçu olarak kabul edilmekte ve bu suçlara uygulanan 20 yıllık dava zamanaşımına tabi tutulmaktadır. Bu yüzden, 90’lı yıllarda işlenen ağır insan hakları ihlallerine dair soruşturmalar ya zamanaşımına uğramış ya da uğrama riskiyle karşı karşıyadır. Bu durum, Anayasa’nın 90. maddesi uyarınca uluslararası ve ulusal hukuk arasında bir çelişme olması halinde usulüne uygun yürürlüğe girmiş uluslararası anlaşma hükümleri üstün sayıldığı için ulusal ve uluslararası hukuka da aykırılık teşkil etmektedir.

Türkiye hükümetinin zorla kaybetmelere dair yargısal süreçlere dair zamanaşımı uygulaması bağlamında kapsamlı ve etkili bir yaklaşımı bulunmamaktadır. AİHM, “insan hakları hukukunun devletlerin geçmiş uluslararası suçların kovuşturulması için ulusal yasalarına yeni yargılama yetkisi getirmesine izin verdiğini ve bu nedenle, geçmişte işlenmiş uluslararası suçlara uygulanabilir ulusal zamanaşımı hükümlerinin ilgasının ulusal hukuk kapsamına alınmasının da insan hakları hukuku ve AİHS bakımından kabul edilebilir olduğunu” belirtmiştir.

AİHM kararları ve insan hakları ihlallerine ilişkin incelenen soruşturmalar gözetildiğinde, olağanüstü halin kaldırılması sonrasında da soruşturmaların etkililiğinde önemli bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Yargı makamlarınca, etkisiz ve tutarsız yargılama süreçlerinin işletilmeye devam edildiği, iç hukuk kapsamında zamanaşımı tehdidinin uygulandığı gözlemlenmektedir.

OTURUM ETKİNLİĞİNE İLİŞKİN SÜREÇ

27 Mayıs 1995 Cumartesi günü saat 12.00’de kayıp yakınları ve insan hakları savunucuları **"Göztaltındaki kayıplar son bulsun, kayıpların akıbeti açıklansın, sorumlular bulunsun ve yargılsın"** talebiyle Galatasaray’da ilk kez oturma eylemi yapmıştır. 1995-1999 yıllarında her cumartesi saat 12:00’de zorla kaybedilen yakınlarının akıbetini öğrenmek ve adalete erişmek için Galatasaray Meydanı’nda barışçıl şekilde toplanmışlardır.

Galatasaray oturmalarının 170. haftasında, 15 Ağustos 1998’de başlayan güvenlik güçlerinin saldırısı, yedi ay sürmüştür. Her Cumartesi, yani tam 31 kez, göztaltılar yaşanmıştır.

Cumartesi Anneleri/İnsanları, 13 Mart 1999’da güvenlik güçlerinin saldırıları nedeniyle belirsiz bir süre Galatasaray oturmalarına ara verdiklerini açıklamışlardır.

10 yıllık aradan sonra 31 Ocak 2009’da Ergenekon yargılamaları sürecinde Cumartesi oturmaları yeniden başlamıştır. Bu davalarda gözaltında kayıp suçuyla ilişkilendirilen kişilerin yargılananlar arasında olması, kayıp yakınlarında hukuksal süreci tekrar gündeme getirmek için bir motivasyon yaratmış; bu nedenle eylemler tekrar başlamıştır. Bu tarihten itibaren oturma etkinliği kesintisiz olarak devam etmektedir.

Uzun yıllar barışçıl bir şekilde devam eden Cumartesi Annelerinin sivil itaatsizlik eylemi, dönemin İçişleri Bakanı Süleyman Soylu’nun kamuoyuna yansıyan beyanları üzerine Beyoğlu Kaymakamlığı tarafından, 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu’na dayanarak 700. haftasında [25 Ağustos 2018 tarihinde] yasaklamıştır.

27 Ağustos 2018’de İHD İstanbul Şubesi’nde yapılacağı duyurulan basın açıklamasından birkaç saat önce, İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, Cumartesi Anneleri/İnsanları’nı “terör örgütlerine meşruiyet alanı açmaya çalışmak” ve “terör örgütlerinin sözcülüğünü yapmakla” itham etmiştir.

Cumartesi Anneleri/İnsanları’na yönelik yasaklama tutumu, 700’üncü haftadan bu yana sürmektedir. Sonraki haftalarda da Galatasaray Meydanı’nda buluşmalara izin verilmemiştir. 701’inci haftada meydana yürümek isteyen gruba müdahale edilmiş, oturma eylemi Büyükparmakkapı Sokak’ta yapılmıştır. 702’nci haftadan bu yana Cumartesi Anneleri/İnsanları, İHD İstanbul şubesi önünde buluşmaktadır. Galatasaray Meydanı’na çıkmalarına izin verilmemektedir. Meydan polis bariyerleriyle kalıcı olarak kapatılmaktadır. Meydana çıkmak isteyenler gözaltına alınmaktadır.

956. hafta oturma etkinliği kapsamında, 16 baro başkanı ve yöneticisi, barışçıl gösteri hakkının yargı tehdidi ile keyfi bir şekilde engellenmesi nedeniyle, yerinde gözlemlerde bulunmak, Cumartesi Anneleri/İnsanları’na destek olmak ve etkinliğe katılım sağlamak adına Galatasaray Meydanına gitmek isterken; kolluk görevlilerince ablukaya alınmışlardır. Kolluk görevlileri marifetiyle, hürriyetlerinden yoksun bırakılan baro başkan ve yöneticilerinin açıklama yapmalarına Beyoğlu Kaymakamlığının yasaklama kararı gerekçe gösterilerek izin verilmemiştir.

Cumartesi Anneleri/İnsanları’nın gözaltına alınması üzerine, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdürlüğüne gidilmiş, emniyet binasının önünde yapılmak istenilen açıklama, önceleri bekletilmek suretiyle sonrasında aynı gün alınan Fatih Kaymakamlığı’nın yasaklama kararı getirilmek suretiyle engellenmiştir.

YARGILAMA SÜRECİ

İstanbul 21. Asliye Ceza Mahkemesindeki Yargılama

700. hafta buluşması nedeniyle İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı Terör Suçları Soruşturma Bürosunun hazırladığı iddianame İstanbul 21. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından kabul edilmiş ve Cumartesi İnsanları hakkında dava açılmıştır. Yargılanan 46 kişi arasında kayıp yakınları, İHD yönetici ve üyeleri bulunmaktadır. İddianamede, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun 32/1. maddesi uyarınca Cumartesi Anneleri/İnsanları ile hak savunucuları hakkında 3 yıla kadar hapis cezası istenmektedir.

Cumartesi anneleri/insanları ile hak savunucularının yargılanmalarına devam edilmektedir.

İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığınca Yürütülmekte Olan Soruşturma Süreçleri

- 700. hafta etkinliği kapsamında, İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığınca kovuşturma süreci devam ederken, savcılıkça Cumartesi Anneleri/İnsanları açısından her hafta yapılan etkinlik sonrasında, yakalama ve gözaltı işlemi uygulanmakta ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yasası’na muhalefet suçu yönünden soruşturma süreci yürütülmektedir.

- 8 Nisan 2023 tarihli 941. hafta etkinliği kapsamında, barışçıl gösteri hakkı engellenen Cumartesi Anneleri/İnsanları hakkında, yapılan gözaltı işlemi sonrasında yürütülen soruşturma kapsamında, İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığınca 2023/102725 numaralı soruşturma dosyasında, alınan 22 Mayıs 2023 tarihli karar ile kanuna aykırı toplantı ve gösteri yasasına muhalefet suçundan kovuşturmayla yer olmadığına karar verilmiştir.

Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Süreci ve İhlal Kararının Niteliği

Cumartesi Anneleri, Beyoğlu Kaymakamlığının yasak kararı ve kolluğun da engellemeleri üzerine Anayasa Mahkemesine iki ayrı bireysel başvuru gerçekleştirmiştir.

Anayasa Mahkemesi (AYM), Cumartesi Anneleri/İnsanları’nın 25 Ağustos 2018 tarihinde düzenlenen 700. hafta buluşmasının Beyoğlu Kaymakamlığı tarafından yasaklanmasının ve polisin sert müdahalesinin Anayasa’nın 34. maddesinde garanti altına alınan “toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının” ihlali olduğuna dair iki ayrı karar vermiştir.

Resmi Gazete’de yayımlandı: Cumartesi Anneleri’ne polis şiddetine AYM’dan ihlal kararı

AYM'nin, Cumartesi Anneleri'nin 700'üncü hafta eylemine dönük polis saldırısına karşı yapılan başvuruda hak ihlali kararı Resmi Gazete’de yayımlandı.

Güncel

Giriş: 23.02.2023 11:13

Güncelleme: 23.02.2023 11:26

Abone Ol Google News

A- A A+

AYM, gözaltına alınanlar arasında bulunan ve Cumartesi Anneleri/İnsanları’ndan Maside Ocak Kışlakçı başvurusunda oy çokluğuyla aldığı kararının “yeni ihlallerin önlenmesi için” Beyoğlu Kaymakamlığı ve Adalet Bakanlığına; 700. hafta buluşmasına katılan İnsan Hakları Derneği (İHD) İstanbul şube başkanı Gülseren Yoleri başvurusunda oy birliği ile aldığı kararının ise Adalet Bakanlığına gönderilmesine karar vermiştir. Polis müdahalesine dayanak olan yasaklama kararında 700. hafta buluşması için bildirim yapılmamış olması gerekçe olarak öne sürülmüştü.

AYM, kararında toplantı ve gösterilere yönelik müdahalenin zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşıladığının ve orantılı olduğunun ispatının gerektiğini hatırlattı. İdari makamların toplantı ve gösteri yürüyüşlerini otomatik olarak yasaklama yoluna gitmek yerine bu hakkın etkin kullanımını sağlamaya yönelik pozitif yükümlülükleri olduğunu hatırlatan AYM, Cumartesi Anneleri/İnsanları’nın 1995 yılından bu yana barışçıl bir toplanma gerçekleştirdiğine dikkat çekerek idarenin bu etkinliğin yapılacağına ilişkin olarak önceden bilgisi olmadığını iddia edemeyeceğine karar verdi. Buna ek olarak AYM, Cumartesi Anneleri/İnsanları’nın **“gözaltında kaybedilen yakınlarının bulunması ve kamuoyunda farkındalık yaratılması için oturma eylemi düzenlemek istemesinin demokratik bir toplumda saygı ile karşılanması gerektiği”** tespitinde bulunmuştur.

Anayasa Mahkemesi, ihlal kararında; Başvuruya konu **talepleri toplantı** ve gösteri yürüyüşleri hakkı kapsamında değerlendirmiş ve **“Başvurucunun da içinde yer aldığı grubun kaybolan yakınlarının bulunması ve kamuoyunda farkındalık yaratılması amacına yönelik oturma eylemi ve basın açıklaması yapmak istemesi demokratik bir toplumda saygı ile karşılanmalıdır”** demek suretiyle **“demokratik toplumun gereklerine”** vurgu yapmıştır.

Aynı kararın hüküm kısmında da **“Kararın bir örneğinin yeni ihlallerin önlenmesi için Beyoğlu Kaymakamlığına gönderilmesine”** karar verilmiştir.

Anayasa Mahkemesi’nin istisnasız bütün kararları **AY madde 153/son ve 138/son uyarınca kesin ve bağlayıcıdır**. Benzer şekilde 6216 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 50. Maddesinde de ihlal kararının sonuçlarının ortadan kaldırılmasının ilgili tarafça yerine getirileceği ifade edilmiştir.

Anayasa Mahkemesinin ihlal kararı verip bu ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılmasına hükmettiği durumlarda ilgili mercilerin ihlal kararının niteliğini dikkate alarak ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde hareket etmek zorunda olduğunu iç hukuk metinleri zorunlu kılmaktadır.

Anayasa Mahkemesinin ihlal kararlarına rağmen Beyoğlu Kaymakamlığı, soyut ve matbu gerekçelerle yasak kararları vermeye devam etmiştir. Beyoğlu Kaymakamlığının bu hukuka aykırı yasak kararına dayanarak kolluk birimleri, Cumartesi Anneleri’nin Galatasaray Meydanı’nda toplanmasına izin vermemekte, toplanmak isteyenleri de her hafta gözaltına almaktadır.

Beyoğlu Kaymakamlığı Tarafından Alınan Yasaklama Kararları

Demokratik toplumun en önemli kriterlerinden biri olan **barışçıl toplanma ve gösteri özgürlüğü hakkı** aynı zamanda ekonomik çıkarların savunulmasından siyasi fikirlerin ifadesine, sanatsal faaliyetlerde bulunmaktan adaletsiz uygulamalara tepki göstermeye kadar uzanan sivil, ekonomik, politik ve sosyal hakların tanınması, uygulanması ve savunulması için kullanılabilecek bir araçtır ve uluslararası hukuk koruması altındadır. Barışçıl gösteri hakkı, uluslararası sözleşmelerde ifade özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü hakkının ayrılmaz bileşeni olarak değerlendirilir ve güvence altına alınır. Barışçıl toplanma ve gösteri hakkı kamuya açık alanlar da dahil olmak üzere tek başına veya başkalarıyla birlikte barışçıl toplanma, protesto, grev, oturma eylemi, gösteriler vb. düzenleme ve bunlara katılma hakkını içerir.

Beyoğlu Kaymakamlığı tarafından alınan kararlar ile Cumartesi Anneleri/İnsanları’nın oturma etkinliğini düzenleme ve katılımları engellenmektedir. Söz konusu kararlar, etkinliğe katılmak isteyen kişilere yazılı bir şekilde tebliğ edilmemekte, hukuki sürecin işletilmesi fiili olarak engellenmektedir.

956. hafta etkinlikleri kapsamında, 16 baro başkan ve yöneticinin katılım sağlamak istediği sırada, kolluk görevlileri tarafından ablukaya alınarak hürriyetlerinden yoksun bırakılmışlardır. Bu sırada, emniyet amiri olduğu belirtilen şahıs tarafından Beyoğlu Kaymakamlığı’nın yasaklama kararının bulunduğu, hatta önceki haftalarda da aynı mahiyette yasaklama kararlarının olduğu ifade edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 34. maddesi toplantı ve gösteri hakkını kabul etmekte ve herkesin, önceden izin almaksızın, barışçıl toplanma ve gösteri hakkının bulunduğunu ifade etmektedir. Her ne kadar toplantı ve gösteri hakkının anayasal güvencesi uluslararası standartlarla aynı çizgide olsa da diğer mevzuat, izin formunda bildirim yükümlülüğü uygulaması, temelsiz güç kullanımıyla polis kuvvetlerine izin verilmesi veya toplantı hakkının serbestçe kullanılmasından önce protestonun hukuka uygun olup olmadığına karar verme yetkisinin mülki amirlere devredilmesi şeklinde keyfi sınırlamalar getirmesi sebebiyle, ekseriyetle Anayasa ve uluslararası standartları ihlal etmektedir. Ayrıca, bir toplantı veya gösterinin yasaklanması, ertelenmesi veya iptal edilmesi için öngörülen koşullar mevzuatın ilgili kısmında çok belirsiz bir

şekilde ifade edilmiş olup toplantı ve gösteri hakkının icrasının sınırlandırılmasında keyfiyete yol açmaktadır.

Gerek 2911 sayılı yasanın 6 ve 19. maddesi gerekse 5442 sayılı kanunun 11/C maddesi kapsamında mülki amire verilen kısıtlama veya yasaklama kararının keyfi ve belirsiz ve muğlak anlatımlarla alınması, toplantı ve gösteri hakkına yapılan müdahale neticesinde, yargısal taciz oluşturmak suretiyle, soruşturma yürütülmesi toplantı ve gösteri hakkının ihlal edildiğini göstermektedir. 700. haftadan itibaren fiili veya yazılı yasaklama kararları ile barışçıl bir şekilde düzenlenen etkinliğin engellenmesi, hukuk dışı bir şekilde ablukaya alınmaları ve kelepçeli bir şekilde gözaltı işlemine maruz bırakılmaları, Cumartesi Anneleri/İnsanları ile hak savunucularının yargı tehdidine maruz bırakılmaları gözetildiğinde, yaygın ve sistematik olarak toplantı ve gösteri hakkının ihlal edildiği görülmektedir.

956. HAFTA ETKİNLİĞİNE İLİŞKİN SÜREÇ

Cumartesi Anneleri/İnsanları 22 Temmuz 2023 tarihinde gerçekleştirilecek olan 956. hafta etkinliğine; Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu ihlal kararlarına rağmen Beyoğlu Kaymakamlığının yasak kararlarıyla etkinliğin engelleniyor olması nedeniyle Türkiye’deki barolara ve TBB’ne bu durumu yerinde incelemek ve Anayasa ile güvence atın alınan bu hakkın önündeki engelleri giderme adına katılma çağrısında bulunulmuştur.

Söz konusu çağrı üzerine 16 il baro başkanı ve yöneticileri olarak 22 Temmuz 2023 tarihinde saat: 11:00’da İstanbul Barosu’nun Beyoğlu ilçesi İstiklal Caddesi’nde bulunan idari yerleşkesinin önünde bir araya gelinmiştir.

Sabah erken saatlerden itibaren İstiklal Caddesi’nde ve özellikle Galatasaray Meydanı’na çıkan ara sokaklar üzerinde ve meydanda yoğun güvenlik tedbirlerinin alındığı gözlemlenmiştir.

Saat 11:30’da Cumartesi Anneleri/İnsanları da baro başkan ve yöneticilerinin bulunduğu İstanbul Barosu idari yerleşkesinin olduğu binanın önüne gelmiştir.

Cumartesi İnsanları’nın heyetimizin bulunduğu yere gelmesi ile kolluk yetkilileri ve gözaltı araçları da söz konusu yere gelmiştir. Heyetimiz Cumartesi İnsanları ile 11:50 gibi İstiklal Caddesi’ne çıktığı gibi kolluk tarafından çembere alınmış ve kalkanlarla adeta bir duvar örülerek ilerlemeye izin verilmemiştir.

Heyetimizden belirlenen temsilcilerle ilgili kolluk amirleriyle uzun uzadıya görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Söz konusu görüşmelerde Anayasa ve AİHS ile güvence altına alınan toplanma ve gösteri yürüyüşü hakkı kapsamında Galatasaray Meydanı’na gidileceği ve Cumartesi İnsanları’nın 27 Mayıs 1995 tarihinde başlayan bu sivil itaatsizlik eyleminin tamamen barışçıl bir etkinlik olduğu, etkinlik amacının insanların gözaltında veya faili meçhul cinayetler sonucu kaybettikleri yakınlarının bulunması ve failerin cezalandırılması olduğu, etkinliğin de temel bir insan hakkı olduğu belirtilmiştir.

Kolluk ise ısrarla Beyoğlu Kaymakamlığının almış olduğu yasak kararını gerekçe göstererek yürüyüşe ve Galatasaray meydanına girişlere izin vermeyeceklerini belirtmişlerdir. Heyetimizin söz konusu kararın Anayasa ve ilgili Anayasa Mahkemesi kararlarına aykırı olduğunu bir kez daha belirtmiştir. Anayasa Mahkemesinin “ihlale konu hakkın engellenmemesi için Beyoğlu kaymakamlığına kararın bir örneğinin gönderilmesine” karar verildiğini alınan yasak kararının Anayasa Mahkemesi kararını tanımamak sonucunu doğurduğunu bunun da bir hukuk devletinde kabulünün mümkün olmadığı izah edilmiştir. Beyoğlu Kaymakamlığının, Anayasaya aykırı kararının uygulanmaması aksi durumda kanunsuz emrin icra edileceği belirtilmiştir. Bu sırada çember içerisinde bulunan gazeteciler zor kullanılarak grup içerisinde çıkarılmıştır. Bir kadın gazeteci, müdahale esnasında yaralanmıştır.

Bütün bu hukuki girişimlerimize rağmen çembere alınan grup içerisinde yer alan Cumartesi Anneleri/İnsanları tek tek gözaltına alınarak kelepçelenerek gözaltı aracına bindirilmiştir. Cumartesi Anneleri/İnsanları söz konusu eylemi yapma konusunda kararlı olduklarını aksi durumda gözaltı işlemine direnmeyeceklerini kolluk yetkililerine bildirmelerine rağmen elleri kelepçelenerek gözaltına alınmış ve zaman zaman kendilerine yönelik sözlü ve fiziki şiddet uygulandığı da gözlemlenmiştir [araç içerisinde alındıkları esnada]. Cumartesi İnsanları gözaltına alındıktan sonra Baro Başkanları ve Yöneticilerine yönelik abluka devam etmiştir. Baro başkanları olarak öncelikle Galatasaray Meydanı’na yürümek istediğimizi bir kez daha kolluk yetkililerine iletilmiş ancak kolluk amirler İstiklal Caddesi boyunca yürüyemeyeceğimiz ifade edilmiştir. Basın açıklaması yapma isteğimizde yine Beyoğlu Kaymakamlığının yasak kararı gerekçe gösterilerek engellenmiştir.

Yaklaşık 15 dakika boyunca kalkanlarla ablukaya alınan heyet İstanbul Barosu idari binasına geçmek kaydıyla polis bariyerlerinden çıkabilmiştir.

Heyet saat 14:00’da Cumartesi İnsanları’nın İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesinde gerçekleştirdiği basın açıklamasına katılmıştır. Basın toplantısında söz alan baro başkanları, yaşanan hukuksuzluklara ilişkin açıklamalarda bulunmuştur.

CUMARTESİ ANNELERİNİN/İNSANLARININ TÜRKİYE’DE EN UZUN SÜREN SİVİL İTAATSİZLİK EYLEMİ
CUMARTESİ ANNELERİ/İNSANLARI RAPORU

Yaşanan bütün bu hukuksuzluklara ve gözetilme ilişkilerine ilişkin açıklama yapmak üzere saat 16:00’da Fatih ilçesinde bulunan İstanbul Emniyet Müdürlüğü binasının karşısına bulunan caddedeki yaya kaldırımının olduğu yere gidilmiştir. Ancak kolluk birimleri burada da heyetimizin etrafını kapatmış ve kalkanlarla oluşturduğu çemberin içine almıştır. Kolluk amirleri söz konusu yerde de açıklama yapamayacağımızı belirtip aynı gün Fatih İlçe Kaymakamlığından yasaklama kararı alındığını belirtmişlerdir. Söz konusu yerde bulunan basın mensupları uzaklaştırılmış. Bir kez daha açıklama yapma isteği ve hakkı hukuksuz bir şekilde ve keyfi olarak engellenmiştir.

HAK İHLALLERİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALAR

25 Ağustos 2018 tarihinde polis, uzun zamandan beri Galatasaray Meydanı'nda (İstanbul) her hafta gerçekleştirilen Cumartesi Anneleri/İnsanları'nın barışçıl protestosuna katılanları dağıtmak için gereksiz ve aşırı güç kullanımına başvurmakta, kelepçeli/kelepçesiz gözaltı işlemiyle birlikte, yargısal tacizde bulunmaktadır.

1995'ten beri düzenlenen Cumartesi Anneleri/İnsanları'nın barışçıl protestosu, 700. Haftasından itibaren, yaygın ve sistematik bir şekilde kolluk görevlilerince keyfi ve orantısız müdahalede bulunulmak suretiyle, etkinliğe katılım sağlayan Cumartesi Anneleri/İnsanları ve hak savunucuları gözaltına alınmıştır. Gözaltına alınanlar, aynı gün ilerleyen saatlerde ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakıldıkları görülmektedir.

O haftadan bu yana 13 Mayıs Cumartesi günü hariç her cumartesi, barışçıl eylemlerini gerçekleştirmek için Galatasaray Meydanı'na çıkmaya çalışan Cumartesi Anneleri/İnsanları, 22 Temmuz 2023 tarihine denk gelen 956. hafta buluşmasında bir kez daha gözaltına alınmışlardır.

28 yıldır Cumartesi Anneleri buluşmalarına katılanlar baskı, taciz, aşırı güç kullanımı, keyfi gözaltı ve yargı tehdidine maruz bırakılmaktadır.

Barışçıl Toplantı ve Gösteri Hakkının İhlaline İlişkin Açıklamalar

Demokratik toplumun en önemli kriterlerinden biri olan barışçıl toplanma ve gösteri özgürlüğü hakkı sivil, politik ve sosyal hakların tanınması, uygulanması ve savunulması için kullanabilecek bir araçtır ve uluslararası hukuk koruması altındadır. Barışçıl toplanma ve gösteri hakkı kamuya açık alanlar da dahil olmak üzere tek başına veya başkalarıyla birlikte barışçıl toplanma, protesto, oturma eylemi, gösteriler vb. düzenleme ve bunlara katılma hakkını içerir.

Sözleşmeler devletlerin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum veya başka herhangi bir statüye dayalı belirli gruplar için bu hakkı sınırlamasını mutlak bir şekilde yasaklamaktadır.

Anayasa, barışçıl toplantı hakkını tanımaktadır [madde 34]. Bunun yanında, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, kamu sağlığı ve ahlakını veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bu hakkın sınırlandırılmasında uygun gerekçeler olarak sunulmaktadır. Bu madde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 11. maddesi ile uyumludur. Ancak, hakkın içeriğini düzenleyen 2911 sayılı TGYK hakkı sınırlama yetkilerini geniş tutarak Anayasa ve uluslararası sözleşmelerce korunan hakkı kısıtlamakta, idari yetkililere geniş takdir yetkisi tanımaktadır.

Uluslararası standartlar barışçıl toplantıların içeriğine müdahale edilmesi için olabildiğince kısıtlı olanaklar tanımıştır. TGYK yasa dışı içerik kapsamını oldukça geniş tutmaktadır. Toplantıda atılan sloganlardan kıyafetlere kadar içeriğin yasallığı veya yasa dışılığı kolluk kuvvetlerinin inisiyatifine bırakılarak muğlak bir durum yaratılmıştır.

Kamu otoritelerinin takdirindeki sınırlayıcı yetkiler oldukça geniş ve kapsamlıdır. Türkiye’de toplantı ve gösteri yürüyüşlerini düzenleyen kanunlar muğlak ifadelerle doludur ve kanunları yorumlama ve uygulama yetkisi çoğunlukla yargıya değil kamu otoritelerine verilmiştir. Bu durum, barışçıl toplantı hakkını engelleyici keyfi uygulamalara yol açmaktadır. Valiliklerden kaymakamlıklara kadar birçok kamu otoritesi toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde kullanılabilecek güzergâhları belirleme, erteleme ve yasaklama yetkilerine sahiptir.

Barışçıl toplanma hakkı kapsamında, keyfi bir şekilde alınan yasaklama kararları veyahut fiili uygulama neticesinde, Cumartesi Anneleri/İnsanları’nın adalet arayışı ve kayıplarının akıbetine ilişkin taleplerini içerir barışçıl etkinlikleri, herhangi bir gerekçe belirtilmeksizin engellenmekte, yurttaşlar ve hak savunucuları, sistematik bir şekilde her cumartesi saat 12:00 civarında önce ablukalara alınıp hürriyetlerinden yoksun bırakılmakta ve sonrasında kelepçe uygulanmak suretiyle gözaltına alınmaktadırlar.

Yargılanma Tehdidi Kapsamında Toplantı ve Gösteri Hakkına İlişkin Açıklamalar

Türkiye’de insan hakları ve özgürlükleri ihlallerinden sorumlu olan failleri cezasızlık zırhıyla koruyup ihlallerle ilgili hakikatlerin üzerini örten yargı, hak ihlallerine karşı ses çıkaran, hakikatleri dile getiren, hesap verebilirlik talep eden hak savunucularını da mesnetsiz iddialarla susturmaya, hak ve özgürlük mücadelesinden vazgeçirmeye çalışmaktadır. Yurttaşları ve hak savunucularını hedef haline getiren bir yargısal işlem örüntüsü ve ceza hukuku sisteminin işleyişinde öncesinde görülmemiş keyfi ve hukuksuz bir süreç işletilmektedir. İncelenen hukuki veriler, yalnızca temel hak ve özgürlüklerin kullanılması nedeniyle yurttaşlar ve hak savunucularının aleyhinde somut delile dayanmaksızın gözaltı kararları verildiğini, soruşturma ve kovuşturmalar açıldığı görülmektedir.

Devletlerin sadece barışçıl toplanma hakkına dolaylı olarak ve makul olmayan kısıtlama koymama yükümlülüklerinin yanı sıra aynı zamanda bu hakkı güvence altına alma yükümlülükleri bulunmaktadır. Ulusal ve uluslararası hukuk metinlerinin ana amacı bireyleri korunan bu haklarını kullanmalarına karşı kamu yetkililerinin keyfi müdahalelerden, yargı mercilerinin cezalandırma tehdidinden korumak gerekir.

Kolluk güçlerinin müdahalesi ve yaşanan gözaltılar, hak savunucuları üzerinde baskı oluşturmak, hakikatin ortaya çıkarılmasını ve adalet arayışını engellemeyi amaçlamaktadır.

5271 sayılı CMK’nun 160/1. maddesi kapsamında, “Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar.” hususu belirtilmiştir. Aynı şekilde, 5271 sayılı CMK’nun 164. maddesi gereğince, “Soruşturma işlemleri, Cumhuriyet savcısının emir ve talimatları doğrultusunda öncelikle adli kolluğa yaptırılır. Adli kolluk görevlileri, Cumhuriyet savcısının adli görevlere ilişkin emirlerini yerine getirir.” hususu belirtilmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 11. maddesi ve Anayasa’nın 34. maddesinde "Herkes önceden izin almadan barışçıl bir şekilde gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.

2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun 3. maddesinde, Anayasa’nın 34/1.maddesindeki hüküm aynen korunmuş ve “Herkes, önceden izin almaksızın, bu Kanun hükümlerine göre silahsız ve saldırısız olarak kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.” denilmiştir.

956 haftadır, barışçıl nitelikte oturma etkinliğini düzenleyen ve katılım sağlayan Cumartesi Anneleri/İnsanları’nın yargı tehdidi şeklinde gerçekleşen caydırıcı etkiye maruz bırakıldıkları gözlenmiştir.

İşkence İnsanlık Dışı Kötü Muamele Yasağının İhlaline İlişkin Açıklamalar

Anayasa’nın 17/3. maddesi gereğince "kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz." AİHS’nin 3. maddesi gereğince, hiç kimsenin insanlık dışı muameleye tabi tutulamayacağı, işkence ve kötü muameleye maruz bırakılamayacağı belirtilmiştir.

Barışçıl nitelikte düzenlenen oturma etkinliğinin keyfi ve hukuk dışı bir şekilde engellenmesi neticesinde, Cumartesi Anneleri/İnsanları önce hürriyetlerinden yoksun bırakılarak ablukaya alınmış ve kelepçe takılmak suretiyle polis araçlarına bindirilerek gözaltı işlemi yapılmıştır.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 93’üncü maddesi ile Yakalama. Gözaltına Alma ve İfade Alma yönetmeliğinin 7. maddesinde "Yakalanan veya tutuklanarak bir yerden diğer bir yere nakledilen kişilere kaçacaklarına ya da kendisi veya başkalarının hayat ve beden bütünlükleri bakımından tehlike arz ettiğine ilişkin belirtilerin varlığı hallerimde kelepçe takılabilir " hususu belirtilmiştir.

Kolluk görevlilerinin Cumartesi Anneleri/İnsanları’na yönelik, hukuk dışı bir şekilde, oturma etkinliğinin engellenmesiyle birlikte, ablukaya alınmak suretiyle alıkoyma, kelepçe uygulaması ile zaman zaman sözlü ve fiziki müdahalelerle kötü muamele içerir uygulamada bulundukları gözlenmiştir.

Seyahat Özgürlüğünün İhlaline İlişkin Açıklamalar

Anayasa’nın 23. Maddesi kapsamında, “Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.” hususu belirtilmiştir. Türkiye’nin İHAS Ek 4 no’lu protokolü imzalamaması nedeniyle, AİHS 8. madde kapsamında, değerlendirilmektedir. İHAS 8. maddenin hükümleri, protokolün yerine geçmemesine rağmen, aralarında yakın bir bağlantı bulunmaktadır (Paşaoğlu/Türkiye, 8932/03, 08/07/2008, §42).

Anayasa’ya göre seyahat hürriyeti olağan hallerde suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir. Barışçıl bir toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılmak isteyen Cumartesi Anneleri/İnsanları ve hak savunucularının, hürriyetlerinden yoksun bırakılmak suretiyle, seyahat özgürlüğüne müdahalede bulunmaktadır.

İHAM Kurdevicius ve Diğerleri/Litvanya kararında [B. No: 37553/05, 15/10/2015] “Toplantıdan önce getirilen bir yasak, bir mitinge katılmayı düşünen kişiler üzerinde caydırıcı bir etkiye sahip olabilir ve bu nedenle yürüyüş daha sonra yetkililerce herhangi bir engelle karşılaşmadan gerçekleştirilse bile, müdahale teşkil edebilir. Bir kimseye toplantıya katılmak amacıyla seyahat etmesine izin vermemek de müdahale anlamına gelir.” ifadesine yer vermiştir.

Kolluk kuvvetlerinin toplantı ve gösteri yürüyüşlerine engel olmak amacıyla başvurduğu hukuka aykırı yöntemler dolayısıyla kişilerin seyahat hürriyeti sınırlandırıldığından kamu görevinin sağladığı nüfuz kötüye kullanıldığı için, Türk Ceza Kanunu madde 109’da yer alan “kişiyi hürriyetinden yoksun kılma” suçu oluşmaktadır.

Barışçıl toplanma özgürlüğüne müdahale teşkil etmesi amacıyla, kolluk görevlileri tarafından Cumartesi Anneleri/İnsanları, hak savunucuları ve 16 baro başkan ve yöneticisinin ablukaya alınmak suretiyle özgürlüklerin yoksun bırakılmaları ve seyahat etmelerinin engellenmesi nedeniyle, TCK’nun 109. maddesi kapsamında kişiyi kamu görevinin sağladığı nüfuz kötüye kullanmak suretiyle özgürlüğünden yoksun bırakma suçu oluşturduğu, seyahat özgürlüğü ihlal edilmiştir.

Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkının İhlal Edilmesine İlişkin Açıklamalar

Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, devletin bireylerin özgürlüğüne keyfi olarak müdahale etmemesini güvence altına alan temel bir haktır. Anayasa’nın 19’uncu maddesi kapsamında özgürlükten yoksun bırakma kavramı, bir kimsenin kısıtlı bir alanda ihmal edilemeyecek bir süre için tutulması ve bu kişinin söz konusu tutmaya rıza göstermemiş olması şeklinde ifade edilebilecek iki unsur içermektedir. Müdahalenin tespitinde önem arz eden süre ve mekan gibi kriterler, her olayın kendi bağlamı içerisinde değerlendirilmekte ve kapsam belirlenmektedir. Keyfi olmama ilkesi ile hukuka uygunluk şartı ise her tedbir açısından dikkate alınmaktadır. Kolluğun yürüyüş esnasında ve öncesinde gerçekleştirdiği kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlali anlamına gelebilecek eylemler, iki başlık altında incelenecektir.

Cumartesi Anneleri/İnsanlarının Gözaltına Alınması

CMK madde 91 uyarınca “6/10/1983 tarihli ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun 33’üncü maddesinin birinci fıkrasının [a] bendinde belirtilen suçlar” söz konusu olduğunda suçüstü haliyle sınırlı olmak kaydıyla kolluğun gözaltı yetkisi bulunmaktadır. Suçüstü olmadığı takdirde gözaltına alma, kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma suçuna vücut verebilmektedir.

Cumartesi Anneleri/İnsanları ve hak savunucuları, Galatasaray Meydanı’na gitmek istedikleri sırada, kolluk görevlileri tarafından önce ablukaya alınarak hürriyetlerinden yoksun bırakılmakta, sonrasında kelepçe takılarak gözaltı işlemi yapılmaktadır. 2911 Sayılı yasaya muhalefet suçunun oluşabilmesi için 28/1 ve 32/1. maddesi kapsamında kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılım, ihtar, ihtarla rağmen dağılmama atılı suçun unsurlarını oluşturmaktadır.

8 Nisan 2023 tarihli 941. hafta etkinliği kapsamında, barışçıl gösteri hakkı engellenen Cumartesi Anneleri/İnsanları hakkında, yapılan gözaltı işlemi sonrasında yürütülen soruşturma kapsamında, İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığınca 2023/102725 numaralı soruşturma dosyasında, alınan 22 Mayıs 2023 tarihli karar ile kanuna aykırı toplantı ve gösteri yasasına muhalefet suçu yönünden unsurları oluşmadığından kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmiştir.

Dolayısıyla, toplantı ve gösteri hakkı kapsamında, düzenlenmek istenen oturum etkinliğine katılım sağlamak isteyen Cumartesi Anneleri/İnsanları ve hak savunucularının ablukaya alınması, yasal açıdan suç teşkil etmemesi ve meşru olarak barışçıl protesto haklarının kullanılmasının istenmesi karşısında gözaltı işlemi keyfi ve hukuk dışıdır.

Durdurma ve Barikatlarla Çevreleme Şeklinde Alınan Tedbirler

956. hafta etkinlikleri kapsamında, kolluk görevlilerince, kalkanlarla oluşturulan çemberle cumartesi anneleri/insanları, hak savunucuları ve baro başkan ve yöneticilerinin hareket etmesi engellenmiş, fiili olarak özgürlüklerinden yoksun bırakılmışlardır. Keza, 700. hafta etkinliğinden itibaren, Cumartesi Anneleri/İnsanları’nın benzer bir uygulamaya maruz bırakıldığı kamuoyuna yansıyan haber içeriklerinden görülmektedir.

Göstericilerin 30 dakikayı geçmeyecek sürelik durdurma ve aranma tedbirleriyle karşılaşmaların, tedbirin keyfi niteliği ve kişilerin itaat etmemeleri halinde gözaltına alınma tehlikesiyle karşı karşıya olmaları sebebiyle 5. madde kapsamında özgürlük ve güvenlik hakkının ihlalini oluşturmaktadır. [İHAM Gillan ve Quinton/Birleşik Krallık K. B. No: 4158/05, 12/01/2010]

Cumartesi Anneleri/İnsanları, hak savunucuları ile baro başkan ve yöneticilerinin ablukaya alındıktan sonra, oradan ayrılmak istemelerine karşın etraflarına polis barikatları çekilerek hareket etmelerinin engellenmesi suretiyle dar alanlarda sıkışmalarına sebep olunmuştur. Hareket serbestilerini ortadan kaldıran bu müdahalenin belirsiz bir süre ve gözaltı tehdidi ile sürdürülmesi karşısında, keyfi ve hukuk dışı bir şekilde özgürlük ve güvenlik hakkı ihlal edilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Cumartesi Anneleri/İnsanları’na yönelik devam eden yasal ve fiili tacize son verilmesini ve gösteri yasağının kaldırılmasını;

1. Anayasa Mahkemesinin 23 Şubat 2023 ve 29 Mart 2023 tarihli kararlarına uyulmasını,
2. Barışçıl toplanma ve gösteri yapma özgürlüğünü kullananlara yönelik hukukun kötüye kullanılmasına ve araçsallaştırılmasına son verilmeli,
3. Toplanma ve gösteri yapma özgürlüğünü kullanan barışçıl göstericiler ve insan hakları savunucuları hakkında yürütülen her türlü soruşturma ve kovuşturmalar düşürülmeli,
4. Türkiye, Zorla Kaybedilmeye Karşı Herkesin Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme’yi ve Roma Statüsü’nü onaylamalı,
5. Ceza mevzuatında bu suçun sistematik ve/veya yaygın olarak işlenmesinden kaynaklı insanlığa karşı suç sayılmasını sağlamalı;
6. İşkence, yargısız infaz ve ölçüsüz ölümcül güç kullanımı fiilini işleyen ve/veya işlenmesine katkısı bulunan, hiyerarşik olarak bu suçun işlenmesinde sorumluluğu bulunan ve/veya bulunmasına rağmen önlemek için gerekli tedbirleri almayan kişilerin etkin bir şekilde cezai sorumluluğu sağlamalı;
7. İşkence, yargısız infaz ve ölçüsüz ölümcül güç kullanımı neticesinde ortaya çıkan suç tipleri açısından zamanaşımı kurallarının kaldırılmasını;
8. Mağdurlara adalet, onarım, soruşturmanın etkin bir şekilde yürütülmesi, kişinin akıbetini bilme hakkının sağlanması;

